

ههزار خۆری درهوشاوه یان رۆمانیکی غه‌مگین

ئیدریس عه‌لی

وه‌رگێڕان کارێکی گ‌رنگه و سه‌نگ و به‌هاکه‌ی له‌مه‌ودایه‌کی فراوانی فیکری و رۆشنییری و ئه‌ده‌بیدا هه‌ست پێده‌کریت، ره‌نگه‌ یه‌کێک له‌و ستونه‌ گ‌رنگانه‌ی که بونیادی هۆشیاری و عه‌قلانی له‌سه‌ر ئاسته کولتوورییه‌کاندا به‌رجه‌سته‌ده‌کات، بوونی پرۆسه‌ی وه‌رگێڕان بێت، (ریکۆر) راستی گووتوه‌ که وه‌رگێڕانی به‌ پردی ئاشتی شوبه‌اندوو له‌نیوان کولتووره‌کاندا، چونکه‌ ئه‌و بپروای وایه وه‌رگێڕان له‌هه‌مان ساتی پاراستنی شوناسی کولتووری ده‌قی نووسراو به‌زمانی سه‌ره‌کی، دیت سنوره‌ سیاسی و جوگرافییه‌کان ده‌سپێته‌وه‌.

کۆی رووداوه کانی
 ئەم رۆمانه
 له ولاتی
 ئەفغانستاندايه،
 ئەفغانستان
 میژوویه کی
 دوورو درێژی له
 شەری ناوڅوویی و
 دەرەکیدا
 ههیه و له رووی
 میژوویه وه
 بووه ته
 نمایشگایه کی
 خویندڅو و
 داگیرکاری و
 چهوساندنه وه

له پێگه ی ئەم په ره گرافه کورته وه ده مانه ویت بچینه ناو دنیای یه کێک له و رۆمانه وه رگێردراوانه ی که خودی رۆمانه که چه ند سه نگ و به های ئیستاتیکی ههیه، زمانی وه رگێردانه که ش ههچی که متر نییه له و به ها ئیستاتیکیه، ئەویش رۆمانی (هه زار خۆری دره وشاوه) ی نووسه ری ئەفغانی (خالی د حوسه ینی) یه که له ماوه ی رابردوودا وه رگێرو نووسه ر (نازاد به رزنجی) له ئینگلیزییه وه کردوویه تی به کوردی و له لایه ن ده زگای چاپ و په خشی سه رده م وه وه چاپ و بلاوکرایه وه .

کورته یه ک له سه ر شوێنی رووداوه کان:

کۆی رووداوه کانی ئەم رۆمانه له ولاتی ئەفغانستاندايه، ئەفغانستان میژوویه کی دوورو درێژی له شەری ناوڅوویی و دەرەکیدا ههیه و له رووی میژوویه وه بووه ته نمایشگایه کی خویندڅو و داگیرکاری و چهوساندنه وه . له چاخ ی نوێشدا و له ساته وه ختی ده رچوونی سوڅییتدا له سال ی ۱۹۸۹ وه، کۆمه لێک شەری ناوڅوویی له و ولاته دا هه لایسا ون، شەره کانی ش له راستیدا به مانای وشه شەری ناوڅوویی نه بوون، به لکو ده ستوه ردانیکی ئاشکرا و به رده وام له لایه ن پاکستانی دراوسی ئه فغانستانه وه هه بووه .

له ۲۴ ی نیسانی سال ی ۱۹۹۲ دا رێککه و تننامه یه ک به ناوی رێککه و تننامه ی (پیشاوه ر) ئیمزاکرا له لایه ن پارته کانی ناو ئەو ولاته وه (یه کێتی ئیسلامی، موجهیده کانی ئەفغانستان و پارته ی وه حده ی شیعیه مه زه به و بزوتنه وه ی ئیسلامی موحسینی) هه موو لایه نه کان ئەو کاته له سه ر ئەوه رێککه و تن حکومه تیکی کاتی بۆ ماوه ی ۲ مانگ پێکبه یتن به سه رۆکایه تی (سوبغه توللا

موجه دیدی) و دواتریش (بورهانه دین ره ببانی) بۆ ماوه ی چوار مانگ به دایدا سه رۆکایه تی بکات، به لām پارته ی ئیسلامی به سه رکرده یه ی (حیکمه تیار) که ملکه چ و دارده سته ی پاکستان بوو رێککه و تننامه که ی ره تکرده وه، گه رچی خۆی یه کێک بوو له وانه ی ئیمزای له سه ر کردبوو. ئەوه بوو ئەو پارته یه لāmاری کابولی داو رێککه و تننامه که هه ره سی هینا و ره ببانی له سه رۆکایه تی ده ولته دا مایه وه . پارته به گژیه کدا چووه کان جارێکی دیکه له ۷ ی ئاداری سال ی ۱۹۹۳ دا له ئیسلام ئاباد له پاکستان کۆبوونه وه و دوا ی جه نگیکی سه ختو چه ندین پێکدادانی وێرانکارانه له کابول، ئەمجاره رێککه و تننامه یه ک به ناوی رێککه و تننامه ی ئیسلام ئاباد ئیمزاکرا و سعودیه و پاکستان به شدارییان تیا دا کرد، به گۆیره ی رێککه و تننامه که ده بوو ره ببانی بۆ ماوه ی ۱۸ مانگ له سه رۆکایه تیدا بمی نیته وه و له و ماوه یه دا (قه له به دین حیکمه تیار) سه رۆکایه تی وه زیان وه ربه گریت، به و مه رجه ی شەره رابه گریت . به لām ئەمجاره ش رێککه و تننامه که جیه جی نه کرا، به هۆی ده ستپێکردنه وه ی شەره پکی نوێ له نیوان ره ببانی و حیکمه تیار له ئەنجامی تۆمه تگۆرینه وه ی نیوان پارته ی ئیسلامی و کۆمه له . له یه که مین رۆژی مانگی کانوونی دووه می سال ی ۱۹۹۴ دا بورهانه دین ره ببانی روویه پرووی هه ولی کوده تیه ک بووه وه له سه ر ده سته هاوپه یمانی نیوان حیکمه تیارو عه بدولره شهید دوستومو سوبغه توللا موجه دیدی و پارته ی وه حده ی شیعیه مه زه به، به لām کوده تاکه له سه ر ده سته ئەحمه د شا مه سعودی سه رکرده ی به ناویانگ شکسته هینا و ماوه ی ده سه لاتی ره ببانی له مانگی ته مموزی ۱۹۹۴ وه بۆ سال یکی

له ناوچه رگه ی
 ئەم هه لومه رجه
 سياسي و
 كۆمه لايه تيبه دا
 كه تالبيان
 ئەفغانستاني
 غه رقي خوین
 و كوشتن و
 تيرۆركردو
 چراكاني نازادي
 كورژانده وه له
 رووي بونيادي
 نابووري و
 فه ره نگی و
 ناسايشه وه
 ئەو ولاته ی
 له دوكل و
 نه هامة تی و
 مه رگ هه لكيشا،
 دونيای ئەده بی (خالی د حسینی)
 ده ست پینده كات، وه ك هه ولکی بویرانه و داهینه رانه
 بۆ هه لمالینی ده مامك له سه ر روخساری واقیعیكو
 میژوویه ك كه له وه یه به شی هه ره زۆری دانیش توانی
 گۆی زه وی هیچی له باره وه نه زانن، ئەگه رچی
 سالانیکی زۆره ناوی ئەفغانستان سه رووی باسو
 خواسی رووداوه كانی داگیركردوه. لیره وه ئەم
 رۆمانه سه ریه له داوه كه هه ولده دات له ریگی
 كه سایه تی و رووداوه كانییه وه ئەو میژوو وه ئەو ولاته
 ده وله مهنده بخاته لاسه رووی لیستی مه عریفه وه
 تا هه قی خۆی پیندات له رووی لیستی گه یشتن و

پیناسه كرده یه وه له م سه رده می به جیهانییوون و
 نوییوونه وه یه دا.

له باره ی كاراكته ره كانه وه:

- مریه م به ره چه له ك تاجیكه و سالی ۱۹۵۹ له هیرات
 له دایكبووه، كچی ناشه رعیی خه لیل و نانا یه،
 له مندالیدا به هۆی هه لومه رجي له دایكبوونه كه یه وه
 به ده ست كیشه ی ئابرووه وه نالاندوو یه تی، له كۆتایی
 به شی سییه مده له سینداره ده دریت.

- نانا دایکی مریه مه و هه میشه كاره كهر بووه
 له مالی خه لیلدا، په یوه ندیشیان پیکه وه هه یه،
 كاتیك مریه می كچی ده بیته پانزه سالان نانا خۆی
 ده خنكینیت، چونكه مریه م له رۆژی له دایكبوونیدا
 رووده كاته مالی خه لیل و نانا ش ئەوه به بیته مه کی
 ده زانیت.

- مه لا فه یزوللا، مامۆستای قورئانه بۆ مریه م و
 هاوڕیشه، سالی ۱۹۸۹ به مردنیک سروشتی
 ده مریت.

- خه لیل باوکی مریه مه، ده وله مندیکه ۳ ژنی هه یه و
 په یوه ندیی ناشه رعیی له گه ل نانا دا هه یه. خه لیل
 دواي مردنی نانا، مریه م ده دات به ره شید، به لام
 دواچار په شیمان ده بیته وه له وه ی كچه كه ی له خۆی
 دوورخستوه ته وه، دواي ماوه یه ك له به جیه یشتنی
 هیرات، مریه م ده بیستیت كه مردنیک ناسایی
 مردوه.

- له یلا به ره چه له ك تاجیكه، سالی ۱۹۷۸
 له دایكبووه و كچی حه كیمو فاریبایه، كچنکی جوان و
 زیره ك بوو، باوکی مامۆستا و ده رچووی زانکۆیه،
 كاتیك شوده كات به ره شیدو ده بیته ژنی دووه می
 ئەو پیاوه، ئیدی ژیانی ده به ستریتته وه به مریه مه وه.

مه به سستی بنه پرتی
 رومانه که واته
 (هزار خوری
 دروشاوه)
 ناشکرکردنی
 واقعی ژانه
 له دنیای نه فغانیدا
 به درېژایی ۳۰
 سال، که رووداوی
 همه جوړو
 هاوشیوه،
 رووداوی سیاسی و
 کومه لایه تی و ثابنی،
 ژنانیش له کوی
 نه و هاوکیشوه
 رووداوانه دا
 قورباننی یه کم
 بوون به بی رکابه،
 به هم هویه شه وه
 تنه ژان
 نه بوونه ته قورباننی،
 به لکو ته و اووی
 ولاته که به ره و
 نابووتبوون چوه

دهیه ویت ناشه رعیتی کچه که ی بشاریته وه . عهزیزه له به هاری ۱۹۹۳ دا له دایکبووه و ده بیته ئیلها مبه خشی ناشتی نیوان له یلاو مریه م .

– زالمای، له مانگی ئیلولی ۱۹۹۷ له دایکبووه، کوری نازداری له یلاو ره شیده، وپرای نه و هه لومه رجه ی له یلاو پوره مریه می تیدایه، به لام زالمای هر ره شید ده په رستیت و ناگاداری نه و راستیه نییه که مریه م کوشتویه تی، له کوتای رومانه که دا زالمای به به رده و امی پرسیار له باره ی ره شیده وه له له یلا ده کاتو نه میش دروی له گه ل ده کاتو ده لیت زور به سادیه ی رویشتووه تا ماوه یه که، دوی نه وه ش که له سه ره تادا سه ره نشتی تاریخ ده کات به هوی دیارنه مانه ناروشنه که ی باوکی، دواجر به تاریخ قایل ده بیته وه که باوک .

له باره ی (رومانه که وه):

ده کریت بوتریته مه به سستی بنه پرتی رومانه که واته (هزار خوری دروشاوه) ناشکرکردنی واقعی ژانه له دنیای نه فغانیدا به درېژایی ۳۰ سال، که رووداوی همه جوړو هاوشیوه، رووداوی سیاسی و کومه لایه تی و ثابنی، ژنانیش له کوی نه و هاوکیشوه رووداوانه دا قورباننی یه کم بوون به بی رکابه، به هم هویه شه وه تنه ژان نه بوونه ته قورباننی، به لکو ته و اووی ولاته که به ره و نابووتبوون چوه .

دوو قاره ماننی رومانه که ژن، (مریه م و له یلا) نووسه ریش به هوی گپرا نه وه ی به سه ره اته غه مگینه کانی نه م دوو کارا کته ره وه گه شتی کمان پیده کات به ناو سه ربورده ی ژیاننی هه ردووکیاندا که له رووی کاتو شوینه وه جیاوازن و دواجر هه ردووکیان له ژیر بنمیچی یه که مال و یه که واقع

– هه کیم باوکی له یلایه، ناستیکی خوینده واری به رزی هه یه و ده بیته ماموستا، له ته قینه وه ی مووشه کیکا له گه ل فاریبا گیان له ده سنده دن .

– فاریبا دایکی له یلایه، له به شی یه که مداو له دیداریکی کورتی له گه ل مریه م خو شحالی ده رده پریته، به لام دوی رویشتنی هه ردوو کوره که ی، نه حمه دو نور بو جهنگ، که دواتر له و جهنگه دا ده کوژرین، نه و به خته وه ریبه ی نامینیت و ده گوپیت بو درنده یی، زوریه ی کات له سه ر جیگه ی نوستن به سه ر ده بات وه که تازیه باری بو کوره کان، تا نه و کاته ی مواهیده کان سه رده که ون، له ته قینه وه ی هه مان مووشه کدا له گه ل هه کیم گیان له ده ست ده دات .

– ره شید، به ره چه له که پشتونه، پیلا دروه، له رومانه که دا وه که دوژمن وینا کراوه، به ریکه و تنیک له گه ل خلیل (مریه م) ده هینیت و دواتریش له یلا ده هینیت، دوی چه ندین سال له مامه له ی خراب ده ره ق به هه ردوو ژنه که ی، مریم دوی شه پیک سسخت، به خا که نازیک ره شید ده کوژیت .

– تاریخ به ره چه له که پشتونه و سالی ۱۹۷۶ له دایکبووه، له گه ل له یلا له کابول له دایکبووه و ژیاوه، له ته مه نی ۵ سالیدا به هوی مینیکی زه مینیبه وه قاچیکی له ده سنده دات، په یوه ندیبه که ی له گه ل له یلا له په یوه ندی هاورپنیه تیبه وه ده بیته په یوه ندی ناشقانه، دوی ۱۰ سالیش له جیا بوونه وه یان هاوسه رگیری ده که نو له کوتای رومانه که دا مندالیکیان ده بیته .

– عهزیزه کچی تاریخ و له یلایه، له یلا له ته مه نی ۱۴ سالیدا نه و کچه ی ده بیته، له دایکبوونی نه و له یلا هانده دات که شووبکات به ره شید، چونکه هه واله دروینه که ی مردنی تاریقی پیده گات و به و شوو کردنه

ئىھانە و سووكايەتى بەكار دىت، مریەمى ھەرامزادە لەسەرەتادا نازانى بۆچى دايكى واى پىدەلەيت، دواتر تىدەگات ئەم وشەيە واتە لەدەرەوھى چوارچىوھى پەيوەندىي شەرعيدا لەدايکبوو. ئەو ھەرامزادەيە لەگەل دايكى لەناوچەيەكى دەرەوھى شارى (ھىرات) لەخانويەكى بچوکو ھەژارانەدا ژيان بەسەردەبات. ھىچ شتىک سەبوورى بەمریەمى بچکۆلانە نەدەبەخشی، تەنھا سەردانەکانى «جەلیل»ى باوکى نەبیت، کە ھەفتەى جارێک سەردانى دەکردو دیارىی بۆ دەھىناو باسى شوینە گرنگ و گەورەکانى ئەفغانى بۆ دەکرد، خۆ لانیکەم مریەم بەھۆى ھەرامزادەییەکەيەو دەورخراوونەو بۆ ئەو شوینە چۆل و دوور لە ئاوەدانییە، جەلیل واتە باوکە دەولەمەندەکەى مریەم، ھەرگیز لەیادى نەدەکردو دەستى لى ھەلنەدەگرت، وپرای ئەوھش کە لەبەر ھەمان ئىعتىباراتى کۆنى ھەژارو دەولەمەند لەگەل دايكى نەچووبوو ژيانى ھاوسەرییەو، ئەو ئىعتىبارانەى کە پىيانوایە ھەر کچیکى ھەژار خۆى لەکەسىکى دەولەمەند نزیک بخاتەو، ئەو ھەلپەرستەو دەیەوئیت خۆى بگەيەنیت بەجىگایەک کە جىگای سروشتیى خۆى نییە. سەردانەکانى جەلیل تروسکاییەک بوون رۆشنايانان دەخستە دلئى مریەمى بچکۆلانە، کە وەک ھەر مندالیک بەدیارىو شیرینیو بووکەشوشەکانى دلخۆش دەبوو، ئەو مریەمى گیرۆدەى سروشتیى دايكى بوو، کە توورەبىو زمانى زىر بەسەرىدا زالدەبوو ھەركاتیک سەرنجى ئەوھى بدایە یان ئەوھى بىرىکەوتایەتەو کە مندالەکەى چەند وابەستەى باوکەکەيەتى. مریەم ھىچ گومانىکى لەخۆشەويستىى دايكى نەبوو بۆىو گومانى لەو قوربانىیە زۆرانە نەبوو کە

و یەك سیستمى پیاوسالارىدا یەكدەگرەنەووەو ئەو یەكگرتنەوھى دەیانبات بەرەو پىچاوپىچەکانى ئازارو مەینەتىو قوربانىیى بىكۆتايى، کە وەك یەكو بەیەك شیواز كۆتايان نایەت، لەوشوینەدا کە لەیلاو مریەم بەھۆى چارەنووسە تالەکانى شەپو دەسەلاتى شەرخوازانەو كۆنەپەرستانەى تالییانەو دەبنە ژنى (رەشىد)، لەسەرەتادا جۆرە ناکۆكى و دوورژمنكارییەك لەنیوانیاندا دروست دەبیت، دواتر کە دەبینن و لەواقیعدا ھەست بەو دەكەن کە ھەردووکیان قوربانىیى یەك سیستمى جەلادو كۆیلەو پاشكۆى یەك مێردى نامرۆفن، ئىدى دەبنە دۆستى یەكترو خەمەكانیان دەیانكاتە ھاوپیى گیانى بەگیانىیى یەكتر و لەزۆر شویندا گیانیا ن دەكەنە قوبانى یەكترو پىكەو ھەر لە ھەلاتن لەدۆزەخى خیزان دەكەنەو و پىكەو بۆ ئازادى تىدەكۆشن، لە راستیشدا ئەگەر بۆ ئەوان مالى رەشىد زىندانىكى گچكە بىت، ئەوا دەرەو ھەسایەى دەسەلاتى تالییاندا زىندانىكى گەورەيە، چونكە ئەو یاسایانەى رەشىد لەمالەو پىادەیان دەكات، لەدەرەوھش ھەمان یاسای دژ بەژن لەسەر ئاستىكى فراوانتر ئامادەبى ھەيە، كار دەگاتە ئەوھى كاتىك لەمالەو ھەلدین و رادەكەن بۆ پاكستان، لەناو تەرمىنالدا واتە دواين وئىسگەى ھەلاتنەكەيان، یاساو یاساوالەکانى پارىزەرى نیزامى پیاوسالارى دەسگىریان دەكات و تەسلىمى رەشىدى مێردیان دەكاتەو.

دەسپىكى رۆمانەكە بەژيانى (مریەم) دەستپىدەكات، کە رۆژىك لە رۆژانو لە تەمەنى ۵ سالاندا بۆى دەرەكەوئیت (ھەرامزادەيە) ئەو وشەيەى کە تەنھا لەناو كۆلتوور و كۆمەلگە ئاینىیەكاندا وەك

پيى وتبوو كه نه گەر بروت و لىى دورر بكه وپته وه
 ئەم دەمرىت، پيشى وتبوو كه ئىدى دواى مردنى
 ئەم دەرگای مەينه تىى گەرتر له روى ژيانيدا
 دەكرپته وه، نانا مەساحە يەكى كەمى له رۆمانە كە دا
 هەيه، بەلام ئەو بره نامۆزگار يەى بۆ كچە كەى وا
 دەكات خوينەر تا كۆتايى رۆمانە كە هەست بە بوونى
 بكات، بە تايبەت كاتىك پيى دەگوت: هەميشە
 پەنجەى تۆمە تبارى لە لايەن پياويكە وه بۆ ژنىك
 دريژ دەكرپت، مريەم بە دريژايى ژيانى كوله مەرگى
 ئەو وشە يەى داىكى لە گوپيدا دەزرنگايە وه.
 ئىدى ليرە وه و بەم جۆرە ژيان لە نازاريكە وه دەبيات
 بەرەو نازاريكى ديكە و لە ونبوونە وه پەلكيشى دەكات
 بەرەو فرميسكو گريان. مريەم دواى خۆكوشتنى
 داىكى، چەند مانگىك لە مالى باوكى و لە ناو
 باوەرژنە كانى و كچە كانياندا ژيان بە سەر دەبات، بەبئ
 ئە وهى پەيوەندى لە گەلئاندا باش بىت يان هەست
 بە جۆرە ئارامى و دلنبايەك بكات، دەرەنجاميش
 باوكى بريار دەدات بيدات بە شوو بە بازرگانىكى پيلاو
 كە زۆر لە خۆى بە تەمەنى ترە، ئەو كچە ۱۵ سالانە يە
 شوودە كات بە پياويكى ۴۵ سالان، خۆى هيچ بريارىكى
 لەم مەسەلە يە دا نەبوو، بەلكو باوكى و باوەرژنە كانى
 ئەم كارەيان بۆ ريكخستبوو، مريەم تەنھا دەبوو بە
 چارەنووسە قايىل بىت.
 مريەم لە گەل رەشىدى ميژدى باردەكەن بەرەو
 كابول، كە لە وئى رووبەرووى واقىعەيكى ديكە و ژيانىكى
 ديكە دەبىتە وه، ئەو رەشىدەى كە سەرەتا بە باشى
 مامەلەى دەكرد لە بەرئە وهى دەيويسىت كورپكى
 لىى ببىت ناوەكەى هەلگريت، دەبىتە درندە يەكى
 دلرەق، چونكە مريەم نەيتوانى پاريزگارى لەو
 كۆرپەلە يە بكات كە لەسكيدا بوو، ئىدى ژيانى

لە پيئناوى ئەمدا دابوونى، بەلام هەرگيز لە هۆكارى
 ئەو توندوتىژ يەى كتوپرەى تينە دەگەيشت.
 كەسايە تىيەكى ديكە كە خەم و بيزارى مريەمى
 بچكۆلانەى دەرپە وانده وه (مەلا فەيزوللا) بوو،
 كە هاوړپيى باوكى و داىكى بوو، ئەو پياوہ پيرەى
 بانگى بە گوپي مريەمدا دابوو لە كاتى لە داىكبوونيدا،
 سەردانە كانى ئەميش مايەى زانيارى و سەرچاوهى
 دەمەتە قى بوون بۆى لە گەل كە سىكدا كە شارەزاي
 ژيان و ئاشناى ئاينىكى ئاشتىيانەى هيمن بوو.
 بەلام مندال يە پاكەكەى مريەم رۆژنىك لە رۆژان
 روودە كاتە تراژىديا يەكى گەرە، كاتىك بەو دلە
 بچكۆلانە يەى خۆ يە وه بريارى ئەو دەدات لە
 سالرۆژى لە داىكبوونى خويدا سەردانى مالى
 (خەلىلى) باوكى بكات لە شارى هيرات، كە لە وئ
 كۆمەل يىك خوشك و براى ترى لە ژنە كانى ديكەى
 جەليل هەيه و ئەم هەرگيز نە بيىنيون، مريەم دەپوات
 بەبئ ئە وهى داىكى ئاگادار بىت. بەلام هەموو ئەوانە
 و هەمىك بوون و بەسەختى لە دلئى ئەو مندالە دا
 تىكشكان، دواى ئە وهى بە پۆشاكە هەزارانە كەى و
 سەرپۆشە رزيو كە يە وه دەگاتە مالەكە، داواى
 بيىنى خەليل دەكات، پيى دەلئى لە مال نىيە،
 ئەگەرچى ئۆتۆمبيلە كەيشى لە بەردەم دەرگا كە يە،
 بريار دەدات چاوه پوانى بكات، بە دريژايى شەو وەك
 سوالكە رىك لە بەردەم دەرگاي مالە گەرەكەى
 باوكيدا دەخەوئت، بەبئ ئە وهى كە سىك بايەخى
 پييدات، بۆ بە يانى شوفيرە كە دەبباتە وه بۆ شوئنى
 خۆى، دواى ئە وهى لە بەر زۆرى گريان فرميسكى
 چاوى وشك دەبىت و ئەوسا بە سەر تراژىديا يەكى
 ديكە دا دەكەوئت، ئەوئيش خۆكوشتنى (نانا)ى
 داىكىتى، چونكە ئاخى (نانا)ى داىكى چەند جار يىك

دهبیته دوزخ، دهبیته مانه وهی برددوام له ماله وه، دهبیته په یوه نندییه کی سیکیسی دور له هر خه زو ناره زوویه کو لیدانیکي زور له بهر ساده ترین هوکارو بیانوو.

قاره مانه کی دیکه ی چیروکه که له یلایه، کچیکي دوانی کابولیه، نیشه جی هه مان نه و گه په که ره شیدو مریه م تیایدا نیشه جین، باوکی ماموستاو دایکی ژنی ماله وهیه. لیره شدا دیسان که سایه تیی میحوه ری له ژیان له یلادا هر باوکی تی، نه و پیاوه رۆشنبری که خولیا ی شیعرو کتیب و معریفه یه و رۆلی سه ره کی له دروستیونی که سایه تیی له یلادا ده گپیت.

خوشه ویستیش ره هندیکی جوان ده به خشیت به تافی مندالی و میرمندالی له یلا، نه ویش له گه ل تاریقی کوری گه ره ک که که مئه ندامیه کی (قاجیکی بردراوه ته وه) هه رگیز نه بووه ریگر له به رده م نه وهی په یوه نندییه کی جوانو قول له هه موو لایه که وه بیبه ستیته وه به له یلاوه. دایکی له یلا ژنیکي خوشه پیته، له وهیه سرشته کی به سه سر شوشتی باوکه که دا زال بیت، کوره کانی خوشده ویتو زور زیاتر له له یلا بایه خیاب پیده دات، نه و ژنه کاتیک ده بیستیت نه و دوو کورپی که چوونه ته ریزی جیهادکارانی نه فغان دژی سؤقیه ت گیانیان له ده ستداوه، ته وای ژیان دهبیته دوزخ و نه وانی چوارده وریشی به و دوزخه ده سووتینیت، ئیدی دهبیته ژنیکي ملکه چی خه م په ژاره کانی، له هه موو شتیکدا دهبیته لایه نگری موجهیدکاره کان، دژی هه موو بچوونه کانی باوکه که ش ده وه ستیته وه که زیاتر مه یلی به لای نازادی و هو شیاریدا هیه، تهنانه ت نه م ژنه دهبیته هوکاریک بو مانه وه یان

له ناو ناگری شهرداو دهبیته ریگر له برددوم به جیهیشتنی ولاته که یان، چونکه له لایه که وه له یلا ده ویست دوی تاریقی خوشه ویستی بکه ویت، که ولاتی به جیهیشتبوو، له لایه کی دیکه وه باوکی به و پییه کی که سیکی مه دهنی و هو شیار بوو نه یده توانی له ناو تاریکایی ده سه لاتی ئیسلامیه کاندایمینیتته وه، دایکه که له ناو نه و وه همدا ده ژیان که موجهیده کان سه رده که ون و نه م به چاوی خوی نامانجه کانی کوره شه هیده کانی ده بینیت.

دوی کشانه وهی سؤقیته کان له نه فغانستان پیکدادانی کوشنده له نئیوان گروپه موجهیده کاندای روده دات، هر گروپیکو ناوچه یه کی دیاریکراو داگیرده کات له ناوشاردا، هیچیشیان دست ناپارین بو له ناوبردن نه و دیکه له ناوبردن نه و ناوچه یه ی به سه ریدا زاله، رۆژ له دوی رۆژ قوریانییه مه دهنیه کان زیاتر دهن، چونکه ئیدی شه پ چووته سه ر سفره ی ماله کان و هر ساته و هه والیکي ناخوش له گه ره کیک یان کۆلانیک ده بیستریت، لیره دا نووسه ر زور راستگویانه وه سفی دهریای خوینی رژاو ده کات کاتی ده لیت: خه لک پارچه ی مندالی بچوکیان له سه ربانه کانیانداو به قه دی دره خته کانه وه ده دوزییه وه، که چه ند رۆژیک بوو نه و مندالانه مردبوون و به خاک سپیردرا بوون.

له یلاش نه وهی به سه رداهات، رۆژیک که له قوتابخانه ده گه رپایه وه له گه ل ده سه ته خوشکیکی خوی، ده سه ته خوشکه کی به به رچاوی نه مه وه دوی نه وهی رۆکیتیکي به رکه وت پارچه پارچه بوو، رۆکیتیکه ش وه ک شیت له لوله ی توپهاویژیکي موجهیدکاره کانه وه ده رچو بوو. ویرانی و خاپووریی رواله تی بینراوی کابول و

له یلا دواى چا کبونه وهى رووبه رووى ئه و راستییه ده بیته وه و قایلش ده بیته، چونکه خوی له هه موو که سیک با شتر ده زانیت هیچ جیگایه کی نییه بوی بچیت، به لام له دلی خویدا ئه و نامانجه ده شارپته وه که روژیک له روژان له وئ ده پوات و به دواى تاریقا ده گه پیت تا ژیانى له گه لدا به سه رببات. روژگار تیده په پنو له یلا کاتیک ده زانیت دوو گیانه، به لام ئه و سکه که ی دوو مانگانه له کاتیکدا هاوسه رگرییه که ی مانگیکی پر نه کردوه ته وه. گه مژی میرده پیلادر ووه که ی ده قوزیتته وه و وا ده خاته میشکییه وه که سکه که ی له وه و ئه همیشه ئیدی زیاد له پیویست بایه خى پیده دات، چونکه خه ونه که ی هیئاو ته دی، بویه شه پوشور ده که ویتته نیوان ئه و و مریم و په یوه ندییه کانیان تا ئه و په پری گرو توندوتیژ ده بیته.

ژیانى توندوتیژی ماله وه یان هاوته ربیبی ئه و توندوتیژییه ده بیته وه که له دهره وه به رقه راره، چونکه شهرو کوشتاری نیوان گرووپه کان هر دریزه ی هیه و تا دیت قوربانینی زیاترو زیاتری لیده که ویتته وه و هه موو نازادییه تاکه که سی و گشتییه کان پیشیل ده کات، په چه ش ده بیته پو شاکى ره سمی ژنان وه گوزار شتیکی ره مزى له سه ره تاکانى چه وساندنه وه ی ناینی تیکرپای کومه لگه یه ک. له یلا کچی ده بیته و ناوی ده نیت (عه زیزه) هه موو خه ون و هیواکانی ره شیدی میردیشی ده بیته توزو ئیدی له گه ل هه ردوو ژنه که ی توندوتیژ ده بیته، چونکه ئه و چا وه پئی کور بوو له له یلا. ئه و توندوتیژییه دوو خانمه که له یه کتری نزیکه ده کاته وه و پانتاییه ک بو لیکه یشتنی نیوانیان دروسته دات تا ئه و پانتاییه بیته میرگیکی

ئه فغانستان بوو، هه موو خیزانیک کوزراویک یان دووانی هه بوو، که هیچ گونا هیکیان له وه دا نه بوو له نیوان گرووپه کاندا رووده دات، ئه و گرووپانه ی هه موویان خویان به خاوه نی راستی ده زانی و بو سه رخستنی ئه و راستییه ی خویان جیاوازییان له نیوان مندال و پیرو ژندا نه ده کرد. کابول روژ له دواى روژ ده بووه نوزه خیکی گه وره و ژیانى که س تیایدا مسوگه ر نه بوو. لیروه هه لاتن ده ستپیده کات، خیزانه که ی تاریق بریاره ده ن به ره و پاکستان کوزچیکه ن بو رزگار کردنی ژیانیان و گه ران به دواى ناینده یه کی بی مه ترسیدار، روژی کوزچکرده که له یلا بریاره دات له گه ل تاریق بخه ویت و چه ند چرکه یه ک بخولقینیت که بو هه تا هه تابه له یاده وه رییدا بمیننه وه. تاریق کوزچی کردو له یلا بو ته نیایی به جیما، تا ئه و کاته ی باوکی ئه میش برپاری دا که ئیدی کاتی کوزچکرده هاتوه. دلی ئه و کیژله یه به و برپاره خو شده بیته، به لام وه ک هه موو دلخوشییه کانى دیکه، دلخوشییه کی کورتخایه نه، چونکه له و کاته دا که سه رقالی پیچانه وه ی ته داره کی گه شته که یان بوون، بومبیک به ر ماله که یان ده که ویت و دایکو باوکی ده کوزیت و له یلا ده هیلتته وه، که له وپوه سه ره له نوئ ژیان له گه ل زنجیره یه ک نازاری نوئ ده ستپیده کاته وه. لیروه به دواوه ژیانى له یلا و مریم یه کده گریته وه. ره شیدی میردی مریم ئه و که سه یه که له یلا له ناو داروپه ردووی خانووه روخواوه که یاندا دهره ده هیلت که تیکه لی خوین و پارچه ی جهسته ی که سه کانى تر بووه و بریاره دات بیگریته خوی، ئه وه ش به مه به سستیکی مروفانه نا، به لکو به مه به سستیکی دیکه، که بریتییه له کردنی به ژنی خوی.

پشودان و جوانی له ناوړاستی مالّه هه ژارانکه یاندا .
 مریه م له یلاو کچه که ی وهک قه ره بوویه کی نه و
 سالانه سه یرده کات، که به ته نیایی و به خه ونی
 دایکایه تی له دهستی چوو بوون، ئیدی هرچی سۆزو
 خۆشه ویستییه که که خۆی نه یچه شت بوون ده دات
 به وان . له یلاش مریه م وهک نه و دهسته خوشکو
 دایکه میهره بانه سه یرده کات، که بایه خی پیده دات و
 ده پیاریژیت و له نیازی ده گات، دانیشتنی ئیوارانی
 نه و دووانه به دهوری دوو کووپ چا ئیدی ده بیته
 نه و به خته وه رییه ی که قه ره بوو ناکریتته وه .
 تالییان دوا ی نه وه ی به توندوتیژی و تیرۆریستی
 خۆیان هه موو گرووپه ئاینییه کانی دیکه راده مالن،
 ده گنه ده سه لات، له ویشه وه درامای تیرۆریزمی نوی
 ئاینی ده ستپیده کات. تالییان مؤسیقا و سینهما و
 وینه گرتن قه دهغه ده که ن، پیاوان ناچار ده که ن ریش
 به ریده نه وه، ژنانیش ناچار ده که ن حیجابی ته و او
 بیۆشنو له مال نه یه نه ده ره وه، هه ر ژنیک له سه ر
 شه قامه کاندا به ته نها و به بی که سیکی مه حره می
 خۆی بگیریه، جه لّدو میراز ده کرا. هه ر که سیک
 له کاتی نو یژدا له شه قامه کاندا ببینرایه میراز ده کرا و
 سووکایه تی پیده کرا، له ناو نه و واقیعه دا له یلاو
 مریه م بپیری راکردن ده دن له و زیندانه ی به ناوی
 خیزانه وه ره شید بووته میردو جه لادیان، به لام
 هه ولّه که یان پووچه لده بیته وه کاتیک نه و که سه
 خه به ریان لیده دات که داوایان لیکردوه یا وه ریبیان
 بکات به ناوی مه حره مه وه. تالییان جاریکی دیکه
 ده یانگه پیننه وه بو مالّه که ی خۆیانو ده یانخاته وه
 به رده م توندوتیژی و نیازی تۆله کارانه ی ره شید،
 که دوا ی لیدانیا ن بو چه ندین هه فته له ژووړیکدا
 زیندانیا ن ده کات، که نه رووناکیی تیدایه و نه ناو،

له و ژووړه دا له مه رگ نزیک ده بنه وه .
 دوا ی چه ندین سال له یلا کوړیکی له ره شید
 ده بیته، ناوی ده نین (زالمای) ره شید به وپه پری
 سۆزو بایه خه وه به خیوی ده کات و تالییانیش هه ر
 له ده سه لاتدایه . نه فغانستان له خراپه وه به ره و
 خراپتر ملده نیت، دوا ی سالانی وشکه سالی و کوچی
 گوندنشینه کان به ره و شاره کان، که له وئ جیگایان
 نابیتته وه . هه ژاری له پاده به در ده بیته خه سلّه تی
 هاوبه شی نیوان هه مووان، هه لبه ته خیزانه که ی
 ره شیدیش دوا ی نه وه ی دوکانه که ی ده سووتیت و
 بیکار ده مینیتته وه. برسیتی ده بیته خه سلّه تی
 روژگار، گه رانیش به دوا ی هه ر شتیکدا گه روو
 تیریکات ده بیته ئامانچو مه به سستی بالای ژیان.
 له به رده م نه بوونی و ده سترکتیدا له یلا بپارده دات
 کچه خۆشه ویسته که ی بنیژیتته هه تیوخانه . عه زیزه
 له رووی یاساییه وه ده بیته هه تیو له کاتیکدا
 خیزانه که ی ماون و له ژیاندا ن. گالته جارپی روژگاریش
 له وه دایه که له یلا مه ینه تییه کی ژور ده چیژیت نه گه ر
 بیه ویت هه ر چاویکی پی بکه ویت، چونکه ره شید
 قایل نییه له گه لی بچیت بو نه و هه تیوخانه یه .
 غه ریزه ی دایکایه تی و خۆشه ویستی بو کچه که ی
 ناچار ی ده که ن سه رکیشی بکات و به ته نها بکه ویتته
 نه و کۆلانا نه ی که ده ورپییه کانی تالییان به دوا ی
 که سیکی وهک نه ودا ده گه رپن تیایدا. هه ر جاریکو
 به ختیشی به جوړیک ده بیته، جاریک ده بیینزو
 چه ند قامچییه کی لیده دن، جاریکی دیکه ریگه ی
 ده دن و له ترسو دلّه پراوکیوه ده ستله ملانی کچه که ی
 ده بیته .
 خۆشه ویستی تاریق بوونی نامینیت دوا ی نه وه له یلا
 له مردنی دلنیا ده بیته له ریگه ی هه والیکی درۆوه که

رۆمانى (ھزار
خۆرى دره وشاوه)
رۆمانىكى پراوپره
له سۆزو جۆشو
خرۆشى مرقانە،
دەولە مەندە بە
خۆشە ويستىيەكى
راستە قىنە و
خەمىكى قول
ئەبەدىي
ئەو كەسانەي
بوونەتە قوربانى

له گەل تاريقو مندالەكان بەرەو پاكستان .
مريەم له دادگا سزاي له سيداره دانى بەسەردا دەدریته
سزاكەش له ياريگايەكى گەرەداو بەبەرچاوى
خەلكىكى زۆرەو جيبەجى دەكریته . مىلى دەپەریننو
كۆتايى بەژيانى پرمەینەتى و ئازارى دەهیننو خۆى
دەكات بەقوربانى لەیلا، كە له گەل تاريق رادەكات و
شوى پیدەكات، ئەوانیش یەك سال لەپاكستان
دەمیتنەو دەوى لەشكركىشى سوپای ئەمريكا و
دەستپىكردى چاخى ئاوەدانكرده و دەگەرپنەو
بەرەو كابول، كە لەوى لەیلا دەبیته بەرپرسى ئەو
هەتیوخانەيەى رۆژىك لە رۆژان كچەكەى خۆى لى
دانابوو، بەو جۆرە دەبیته خاوەنى رۆلى خۆى وەك
چۆن هەمیشە خەونى دەبینى و بەلینیشى بەباوكى
دابوو بیته دەستىكى بەهیز بۆ بنیاتنانى ئايندەى
ئەفغانستان .
له راستیدا رۆمانى (ھزار خۆرى دره وشاوه)
رۆمانىكى پراوپره له سۆزو جۆشو خرۆشى مرقانە،
دەولە مەندە بە خۆشە ويستىيەكى راستە قىنە و
خەمىكى قول و ئەبەدىي ئەو كەسانەى بوونەتە
قوربانى، دەولە مەندە بە رووداو و كەسايەتییەكانى
كە ھەر یەكێكىان بۆ خۆى رەھەندىكى جياوازی
خۆى ھەيەو شایستەى ئەو یە توپێنەو ھەى لەبارەو
بكریته . وپراى ئەو پوختەيەى لەسەرەو خراپەوو،
بەلام رۆمانەكە ھیشتا دەولە مەندە بەچەندین
رووداوى دیکە، كە ئەگەر یەكێك بۆ خۆى رۆمانەكە
بەتەواوى نەخوینیتەو ھەلە دنیا سەبرو ئاساییەكەى
قول بەیتەو، نە دەیانزانیته و نە ھەستیان پى
دەكات .

رەشىد بلاءیدەكاتەو، بەلام لەناكاو رۆژىك تاريق
لەبەردەمى خۆیدا دەبینیت . له بېروايدا خەریكە
بکەویتە سەرزەوى، دواتر تاريق ئەندیشەكانى خۆى
بۆ باسدەكات لەئوردوگانى پەنابەران لەپاكستان،
دايكى لەوى بەھۆى سەرماو سۆلەو نەخۆشییەو
دەمریته، خۆى بەھۆى سەركیشیكرده و ھەگەياندى
مادەى بېھۆشكەر لەپالتۆكەیدا دەگیریت و ۷ سال
دەخریته زیندانەو، بەلام دەوى ئەو ھەى لەزیندانا
كەسىك دەناسیت، یارمەتیی دەدات و دەوى
دەرچوون لەزیندان لەئوتیلێكدا دەیخاتە سەركار،
ھەلومەرجى باشتر دەبیته دەستكەوتىكى دەبیته .
كاتىك رەشىد دەمەو ئیوارە بەسەردانەكەى تاريق
دەزانیت، پڕۆسە سادیانەكەى دەستپیدەكات،
لیدانى توند بەپشتین، بەلام تروسكاییەك
لە دلى لەیلاو مریەمدا دروستەبیته و برپارى
بەرەنگاربوونەو دەدەن، لەگەل ھەموو لیدانىكى
ئەودا، ئەمانیش دەستىك دەوھشینن، ئەو بە
پشتینو ئەمان بەمشت، رەشىد ھیندە سەرى
دەسورمیت شیتى دەیگریت و ھەولێ كوشتنى لەیلا
دەدات و دەیویت بیخكینیت، بەلام رقى سالەھى
سالى مریەم لەدلیدا وەك دارستانىكى رەش و تاريكى
لیدیت و دەردەچیت بۆ گەرپان بەدەوى خاكە نازىكدا
كە دیتەو خاكە نازەكە دەدات بەسەرى رەشىددا
خۆى و مریەم لە زولمى رۆژگار رزگار دەكات، رەشىد
و ھەك رەمىكى نیرایەتیی خۆسەپینو ستمكار
دەمریته .
لەبەردەم ئەو ئازادییە كتوپرەدا مریەم دەگاتە
ئەو برپارەى كە ھەلاتیان پیکەو دەبیته مایەى
چارەپەشى، بۆیە برپاردەدات خۆى رادەستى
تالیبان بكات و رینگە خۆشبات بۆ راكردى لەیلا